

CHRISTINA BERLIN

Skogsägarsamverkan i kooperativ form i går och idag – Vilka är framtidens utmaningar?

- Skogsägareföreningarna i Sverige etablerades i början av 1900-talet för att stärka de enskilda privata skogsägarnas ställning på virkesmarknaden och för att bidra till ökad kunskap om skogsskötsel.
- Idag är de enskilda privata skogsägarna inte en lika utsatt grupp i relation till starka köpare, utan det finns många skogliga aktörer som erbjuder skogsägarna sina tjänster.
- För flertalet skogsägare är inte heller inkomster från skogen den av skogsägandets nyttigheter som värderas högst.
- Medlemmar, oavsett om de bor på fastigheten eller ej, värderar dock skogsinkomster högre än icke-medlemmar.
- Äldre medlemmar är inte mer leveranstrogna än yngre, och storleken på skogsinnehavet verkar inte påverka benägenheten att lämna föreningen. Detta innebär att de strategier som medlemmarna i skogsägarföreningen följer kan skilja sig från dem som dominerar i ett jordbrukskooperativ.

Foto: Christina Berlin

I början av 1900-talet skedde en omstrukturering av den svenska skogsindustrin, och ägarsammansättningen förändrades. I samband med detta etablerades även de första skogsägareföreningarna. Mellan 1910 och 1925 etablerades flera föreningar och en gemensam paraplyorganisation inrättades, vilken fick till uppgift att samordna alla föreningarna. Föreningarna verkade dels för en bättre skogsskötsel, dels för att förbättra handelsvillkoren för de enskilda skogsägarna.

Skogsägareföreningen är en ekonomisk förening – tillika kooperativ organisation – som verkar för sina medlemmars nytta. De privata skogsägarna bidrar till föreningen genom sin insats som bestäms dels genom fastighetens storlek, dels genom föreningens stadgar. Idag är ungefär hälften av alla enskilda skogsägare medlemmar i en förening, och skogsägareföreningarna har liknande uppgifter som de hade när de etablerades. De ger fortfarande råd och service till skogsägarna, kan ansvara för hela skötseln på en fastighet, samt har en viktig näringspolitisk funktion.

Utmaningar för föreningarna

Omvärlden och marknaden har förändrats. Dagens privata skogsägare har olika aktörer att välja mellan som erbjuder liknande service för skogsfastigheten (skötsel och inköp av massa och timmer). Skogsägarna har dessutom en mer fördelaktig position på marknaden och är inte lika utsatta.

Förr var de flesta svenskar lantbrukare som bodde på sin fastighet och var beroende av de inkomster som fastigheten kunde ge. Idag ägs många fastigheter av flera personer, t.ex. syskon, som kanske hör hemma i olika familjer. Skogsägarna bor inte på fastigheten utan har kanske bara ett fritidsboende på fastigheten. Likaså är inte skogsägaren beroende av den skogliga inkomsten i lika stor utsträckning. Dessutom har det blivit vanligare med kvinnor som skogsägare.

Detta är en utmaning för skogsägareföreningarna; vad innebär det idag och i ett längre tidsperspektiv?

Enkät till skogsägare

En enkätundersökning genomfördes 1997/98 med ett slumpmässigt urval av svenska privata skogsägare mellan 18 och 80 år som ägde mer än 5 ha skog. I undersökningen fick de svara på olika frågor rörande sitt fastighetsinnehav.

För analysen delades skogsägarna in

i fyra olika grupper; åboende medlem, åboende ej medlem, utboende medlem och utboende ej medlem. Åboende är skogsägare som är permanent boende på sin skogsfastighet, medan utboende är skogsägare som inte bor där permanent.

Skillnader mellan åbor och utbor...

Skogsfastighetens genomsnittliga storlek skiljde sig signifikant åt mellan de olika ägargrupperna. Åboende ägde som regel något större fastigheter i jämförelse med utboende och medlemmar ägde något större fastigheter än icke medlemmar (Tabell 1).

Grupperna av de privata skogsägarna skiljer sig även åt beträffande ägarförhållandena (Tabell 1). Något fler av dem som är åboende medlemmar äger sin fastighet ensam, och något fler av dem som är utboende äger sin fastighet tillsammans med familj/släkt eller någon annan.

...även vid värderingar av nyttor

Skogsägarna i enkäten fick dessutom värdera olika nyttor som kan sägas tillhöra en skogsfastighet. Varje nytta värderades på en skala som sträckte sig från "saknar betydelse" till "mycket viktigt". De nyttor som skulle värderas var skogsinkomster, jakt och fiske, bär och svamp, ved och virke för husbehov, boende, utomhusaktiviteter och rekreation, möjligheten att hålla kontakt med uppväxtmiljön, samt möjligheten att bevara en skogsbrukartradition (Tabell 2).

Skillnader kunde påvisas mellan skogsägarkategorierna. Bland de åboende värderade medlemmarna skogliga inkomster, möjligheten att hålla kontakt med sin uppväxtmiljö och bevara en skogsbrukartradition högre än de åboende skogsägarna som inte var medlemmar.

De utboende medlemmarna värderade skogliga inkomster och möjligheten till ved och virke samt möjligheten att bevara en skogsbrukartradition högre än utboende icke medlemmar.

Även inom gruppen medlemmar gick det genom en jämförelse mellan åboende och utboende att konstatera att de åboende hade värderat nyttan boende och nyttan ved/virke för husbehov högre än utboende, ett inte alltför överraskande resultat.

Ved och virke viktigt för åbor

Utifrån dessa resultat kan vi påstå att det finns vissa skillnader mellan de undersökta kategorierna skogsägare. De olika grupperna av skogsägare har något olika syn på sitt fastighetsinnehav och vad som är viktigt på fastigheten. Det fanns dock även gemensamma drag. För många åboende skogsägare är det mest betydelsefulla att kunna använda ved och virke för husbehov samt naturligtvis möjligheten att bo på fastigheten, och därefter kommer rekreation och friluftsliv, skogsinkomster och bevarande av en skogsbrukartradition samt att hålla kontakt med uppväxtmiljön. För de utboende verkar istället möjligheten att ägna sig åt friluftsliv och rekreation vara av allra störst betydelse, därefter kommer möjligheten att ta del av ved och virke för husbehov och bevara en skogsbrukartradition och sedan skogsinkomster.

Tidigare undersökningar av jordbrukskooperativ har visat på vissa samband mellan olika egenskaper hos lantbrukare, lantbruksfastigheten och relationen till den kooperativa organisationen. För att undersöka om medlemmarna i ett skogsägarkooperativ uppvisade liknande samband mellan de olika variabler som

Tabell 1. Ägarförhållande och genomsnittlig storlek på fastighetsinnehaven per ägarkategori

Ägarkategori	Äger ensam	Äger tillsammans med make/maka	Äger tillsammans med familjemedlem/släkting eller med någon annan	Areal (ha)
Åboende medlem	52 %	36 %	12 %	69
Åboende icke medlem	45 %	46 %	9 %	44
Utboende medlem	46 %	15 %	39 %	58
Utboende icke medlem	47 %	17 %	36 %	48

jordbrukskooperativets medlemmar (ägarens ålder, fastighetens storlek, andel av produktionen som har levererats till föreningen) genomfördes en analys av en skogsägareförenings medlems- och leverantörsregister på data från 1999 till 2003 (Norra Skogsägarna, analysen avgränsad till Västerbottens län). Detta register samkördes med fastighetsdata från Skogsstyrelsen i Umeå (Västerbottens län) på avverkade arealer under motsvarande tidsperioder.

Jämförelse med jordbrukare

Undersökningen visade att beträffande skogsägareföreningens medlemmar kunde inga samband uppvisas mellan ägarens ålder och fastighetens storlek, dvs. det gick inte att påvisa att ju äldre ägaren var desto mindre fastighet brukades/ägdes. Vidare gick det inte heller att påvisa något samband mellan skogsägarens ålder och andelen av dennes leveranser som gick till föreningen. Inte heller var fastighetsägare som har mindre fastigheter mer benägna att lämna föreningen än de som hade större fastigheter. Det enda som kunde påvisas var att de medlemmar som var engagerade i styrelsen hade något högre medelålder än medlemskåren i allmänhet, vilket även var ett av jordbrukskooperativets kännetecken.

Det är med andra ord ganska tydligt att de skogsägarkooperativa medlemmarna inte verkar uppvisa liknande samband mellan olika faktorer som medlemmar i jordbrukskooperativ. Detta kan ha flera anledningar. Det är ganska framträdande att det privata skogsägandet har bevarat den karaktäristiska småskaligheten som en gång etablerades då den tidigare gemensamt ägda skogsmarken delades upp i små privata enskilda fastigheter omkring 1850.

Flertalet av dagens skogsägare är inte beroende av den skogligen inkomsten som ofta har ringa betydelse för hushållet, främst en konsekvens av tillgången till andra inkomster, men även av att många fastigheter delas mellan flera ägare. Skogsägaren kan som regel välja att sälja när ersättningen är som förmånligast och till vem som helst, vilket tyder på få incitament att binda sig till en köpare och köpa en andel i den föreningen. Medlemmen får naturligtvis alltid själv välja till vem denne vill sälja, men om hon eller han har investerat i en andel torde nog det finnas något slags ”trohetstänkande” i relationen till föreningen.

En skogsägare behöver som regel inte heller göra några stora investeringar för att kunna sköta sin fastighet, eller för att kunna handla med föreningen. Jordbruken tenderar istället till att bli färre men omfattar å andra sidan större enheter. De omfattas av stora investeringar och den ekonomiska insatsen är betydande. Dessutom finns inte så många köpare av det som produceras och det enda alternativet är kanske den kooperativa föreningen.

Hur ser skogsägareföreningens framtid ut?

Rent generellt har skogsägarkåren förändrats under de senaste årtiondena i riktning mot fler kvinnor, fler ägare till en fastighet och fler utboende ägare. Detta torde även innebära att skogsägarnas syn på sin fastighet också har förändrats och att de privata skogsägarna har andra preferenser för sin fastighet samt för vad de vill ha ut av ett ägande i allmänhet (gäller även ett ägande i en kooperativ förening). För skogsägareföreningen är ett av de första stegen att komma fram till vilka medlemmarna är och hur de skiljer sig från icke medlemmar

samt vilka de är i jämförelse med andra producentkooperativa medlemmar för att därefter kunna arbeta fram en strategi för framtidens skogsägareförening.

Ett av skogsägareföreningens uttalade mål är att värna om skogsägarens ekonomiska intressen, men är det just det som föreningen ska lyfta fram som sitt främsta intresseområde? I samband med etableringen av föreningen hade de privata skogsägarna svag ställning gentemot köparna och en av föreningens primära uppgifter var att verka för att dessa handelsvillkor skulle bli mer rättvisa. Marknadssituationen är idag förändrad. Därtill kommer att de privata skogsägarna har andra preferenser för sitt ägande.

Medlemmar skiljer sig från icke medlemmar i hur de värderar olika nyttor som finns att tillgå på en skogsfastighet. Åboende medlemmar skiljer sig från utboende medlemmar i hur de har värderat nyttorna på fastigheten. Gemensamt för alla grupperna är dock att de uppskattar möjligheten till att bevara en skogsbrukartradition samt hålla kontakt med uppväxtbygden.

Skogsägande medlemmar skiljer sig från jordbrukskooperativa medlemmar i flera avseenden, och sammantaget visar dessa resultat på att skogsägareföreningen inte kan snegla på och helt okritiskt anamma jordbrukskooperativa medlemsstrategier, att de privata skogsägarna kanske inte enbart har ekonomiska preferenser och att skogsägande medlemmar har något annorlunda egenskaper än icke medlemmar. Om föreningen vill behålla och kanske öka sitt medlemsantal gäller det nog att den även visar på att ett medlemskap fortfarande ger ”det lilla extra” jämfört med vad de andra aktörerna på marknaden kan erbjuda.

Tabell 2. Genomsnittlig värdering av fastighetens olika nyttor per ägarkategori.

Ägarkategori	Skogsinkomster	Jakt och fiske	Bär och svamp	Ved och virke	Boende	Rekreation och friluftsliv	Hålla kontakten med uppväxtmiljön	Bevara en skogsbrukartradition
Åboende medlem	3,6	2,7	2,5	4	4,3	3,8	3,4	3,5
Åboende icke medlem	3,1	2,7	2,4	4	4,2	3,7	3,1	3
Utboende medlem	3,2	2,8	2,5	3,4	2,7	3,6	3,3	3,4
Utboende icke medlem	2,8	2,7	2,4	3	2,5	3,5	3,3	3

Ämnesord

Skogsägare, skogsägareförening, skogsfastighet, åbo, utbo

Läs mer

- Berlin, C., Lidestav, G. & Holm, S. 2006. Values placed on forest property benefits by Swedish NIPF owners: differences between member in forest owner associations and non members. *Small-Scale Forest Economics, Management and Policy*, vol. 5, no. 1, March 2006
- Berlin, C. 2005. Forest Owner Characteristics and Implications for the Forest Owner Cooperative. Institutionen för skoglig resurshushållning och geomatik, SLU. Licentiatavhandling. Rapport nr. 17
- Berlin, C., Lidestav, G. & Nordfjell, T. 2003. Swedish non-industrial private forest owners in cooperation. In: *Proceedings from Joint FAO/ECE/ILO committee on forest technology, management and training workshop on forest operation improvements in farm forestry, Logarska Dolina, Slovenia, 9 – 14 September 2003.*

Författare

Christina Berlin har skrivit sin licentiatavhandling vid Institutionen för resurshushållning och geomatik, SLU, 901 83 Umeå.

E-post: christina.berlin@comhem.se

Fakta Skog – Om forskning vid Sveriges lantbruksuniversitet

Redaktör: Göran Sjöberg, SLU, Fakulteten för skogsvetenskap, 901 83 Umeå
090-786 82 96 • Goran.Sjoberg@adm.slu.se

Ansvarig utgivare: Jan-Erik Hällgren, 090-786 82 38 • Jan-Erik.Hallgren@sfak.slu.se

Webb: www.slu.se/?id=142

Prenumeration: 15 nummer per år för 340 kronor + moms.

SLU Publikationstjänst, Box 7075, 750 07, Uppsala, 018-67 11 00 • Publikationstjanst@slu.se

Elanders Tofters AB, Uppsala 2006

ISSN 1400-7789 © SLU

Universitetet som utbildar
och forskar för livet